

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Наташка Данова, дм
на дисертационния труд на тема „Здравни и психосоциални вреди на употребата на алкохол от други лица върху младите хора в България“
за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
на Мирела Руменова Странджева

Проблемите, свързани с консумацията на алкохол, са сред основните приоритети на общественото здраве и сериозен риск за човешкото здраве и благосъстояние.

Избраната тема на дисертационния труд е актуална и значима от научна и приложно-практическа гледна точка. Проучването е фокусирано върху значението и разпространението на здравните и психосоциални вреди от злоупотребата с алкохол от други лица върху младото население в България. Проблемът е изключително актуален не само поради широкото и нарастващо разпространение на употребата на алкохол, но и поради здравните и психосоциални вреди, които оказва върху обкръжението на употребилите алкохол лица.

Дисертационният труд е представен общо на 187 страници и е оформен съгласно изискванията на ЗРАСРБ. Текстът е ясен, добре структуриран и е налице адекватен баланс между отделните раздели: въведение, литературен обзор, методология на проучването, анализ, заключение с изводи и основни насоки, библиография и 2 броя приложения. Разработката е богато онагледена с 30 фигури и 44 таблици.

Във въведението е посочена значимостта на проблема за общественото здраве, разгледан в нов недостатъчно проучен аспект – влияние на употребата на алкохол върху обкръжението на консумиращия и видовете вреди, които нанася. Както подчертава докторантката, още през 2009 г. СЗО дефинира вредата вследствие консумацията на алкохол на други лица като приоритетна програмна област, рефлектираща и в Глобалната стратегия за намаляване на вредната употреба на алкохол 2010 г. Обоснована е необходимостта от изследване на цялостния ефект на алкохола, особено върху най-уязвимите групи – младото население.

В литературния обзор са представени данни за разпространението на алкохолната консумация в България и света. Специално място е отделено на рисковете за здравето от нея, както и отражението ѝ върху други лица. Направеният теоретичен анализ показва отлична информираност на дисертантката по проблема и сам по себе си е с научно-теоретичен принос. Обоснована е необходимостта от провеждане на такова проучване.

В глава втора е описана методологията и организацията на проучването. Инструментариумът за проучването е добре подбран и адаптиран за използване за българското население. Използвани са данни от Националното проучване на факторите на риска за здравето сред населението в Р България, проведено през 2020 г. Извършено е собствено изследване за вредите от злоупотребата с алкохол върху други лица чрез използване на уеб-базиран въпросник, включващ адаптирани раздели от утвърдения въпросник от Протокола на WHO/ThaiHealth Project “The Harm to Others from Drinking” („Вредите от пиенето на други лица“), Версия 1.

Целта и задачите са формулирани ясно, представени са теза и три работни хипотези. Целта е да се проучи разпространението на здравните и психосоциални вреди от алкохолната консумация на други лица сред младото население, с оглед разработване на насоки за превенция на злоупотребата с алкохол. Задачите са 5 и логично произтичат

от целта. Обект на изследването е младото население на възраст 19-25 години – 405 студенти в български университети. Използвани са адекватни методи – документален, социологически (анкетен и интервю) и статистически.

В третия раздел е направен анализ на резултатите от проведеното представително Национално проучване на факторите на риска за здравето, проведено през 2020 г. в рамките на Националната програма за превенция на хроничните незаразни болести (НППХНБ). Установени са високи нива на употреба на алкохол сред българското население, което потвърждава необходимостта от повече усилия за ограничаване на алкохолната консумация.

Теоретичен и практически принос има задълбоченият анализ в четвъртия раздел на три области вреди: свързана с агресия, насилие и неправомерно поведение, причинено от познат или непознат човек, където обидите са вреда с най-висока степен на разпространение; вреди от близки хора в обкръжението на анкетирания, в сферата на социалните взаимоотношения, където ситуации на тормоз и безпокойство са най-често срещани вреди и третата област на вреди изследва преживяванията, свързани със социалните отношения и психологическото състояние на респондента, породени от употребата на алкохол на близък човек, където ситуацията на отбягване да се вижда с близък човек заради неговата консумация на алкохол са най-чести.

Резултатите показват, че употребата на алкохол сред изследваните студенти е широко разпространена, а 66.5% от тях са преживели вреда. Студентите, които пият по-рядко и тези, които са въздържатели, са по-склонни да не регистрират случаи на вреди от употреба на алкохол. Полът, семейното положение и религиозна принадлежност са идентифицирани като определящи демографски характеристики при възприемането на ефекта от алкохола. Последиците в сферата на социалните отношения са най-разпространените вреди сред студентите.

В резултат на направените анализи докторантката е формулирала изводи, които логически следват анализа и обсъждането на резултатите и потвърждават формулираната теза и хипотези, и е разработила конкретни насоки на национално и регионално ниво за ограничаване на вредите от алкохолната консумация на други лица.

В заключението Мирела Странджева подчертава необходимостта от рамкиране на негативния ефект на алкохола върху консумацията и неговото обкръжение с оглед ограничаване на вкорененото възприемане за алкохолната консумация като нормално поведение, а не като важен рисков фактор за физическото и психическото здраве.

Библиографията включва 79 съвременни източници, от които 15 на кирилица.

Трудът е технически добре оформен. Резултатите от проучването допринасят за разработване на ефективни мерки за превенция на алкохолната злоупотреба.

Представени са 5 публикации в научни списания, свързани с проблема, в едно от които Мирела Странджева е самостоятелен автор.

Приноси:

Докато вредите върху здравето на консумацията алкохол са добре познати, значително по-малко изследвания описват социалната вреда и негативните последици, асоциирани с вредите върху благосъстоянието и здравето на хората около употребяващите алкохол. Това е първото в страната проучване по този проблем. Последният доклад на СЗО за алкохола подчертава необходимостта факторът алкохол да не бъде ограничван само до вредите върху консумацията, а да бъде разглеждан и от перспективата на “вредата към другите”. В това отношение разработката има ценен

научно-теоретичен принос.

Научно-приложно значение има проследяването на тенденциите за високо ниво на употреба на алкохол, както и на подходите в прилагането на различни политики, които трябва да бъдат основни компоненти в национални програми и стратегии. Въпреки необходимостта от по-нататъшни изследвания, проучването потвърждава широк спектър от вреди и тяхната тежест, което заслужава висока оценка.

Младото население в България попада в една от най-уязвимите групи по отношение употребата на алкохол. Това сигнализира за необходимост от спешни действия и по-голям акцент върху превенцията. Изследвания върху вредите на употребата на алкохол от други лица са съществени от гледна точка на перспективата за индивидуалното и общественото здраве.

Съдържанието и качеството на автореферата отговарят на изискванията и отразяват подробно съдържанието и основните постигнати резултати в дисертацията.

Разработката се отличава с професионализъм и добросъвестност. Личното участие на докторанта е безспорно и формулираните приноси и получени резултати са негова заслуга. Докторантът е взел предвид направените препоръки при вътрешната защита.

Заклучение:

Дисертационният труд представя комплексно проблема за употребата на алкохол и вредите, които нанася върху обкръжението на консумирация. Показва, че Мирела Странджева познава отлично проблематиката и поради богатия ѝ професионален опит в тази сфера, има необходимите знания, професионални и лични качества за самостоятелно извършване на научноизследователска дейност, за задълбочено търсене и интерпретиране на литературни данни и на данни от собствени проучвания. Проучването може да послужи като теоретична база за следващи научни проучвания. Разработката има научна и практическа насоченост.

Считам, че докторантката се е справила успешно с поставената цел и задачи и давам висока оценка на дисертационния труд.

Предлагам резултатите от проучването да намерят място в монография, която ще бъде много полезна за медицинските и немедицинските специалисти, както и да се разшири контингентът на изследването, като резултатите от дисертационния труд да се представят на научни форуми и се подготвят нови публикации.

Разработката отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за прилагането му и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в НЦОЗА за присъждане на образователна и научна степен „доктор” по научната специалност „Социална медицина и здравен мениджмънт”.

Изложените по-горе съображения ми дават основание убедено да дам своята положителна оценка за дисертационния труд и да предложа на почитаемите членове на научното жури да присъдят образователната и научна степен „Доктор” на Мирела Руменова Странджева по научната специалност „Социална медицина и здравен мениджмънт”.

07.02.2024 г.

Доц. д-р Наташка Данова, дм

